



TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİNDE YENİ DÖNEM

Kerem ATMACA (*)

1 - GİRİŞ

Her bir ülkenin sahip olduğu sermaye, bilimsel araçlar ve rasyonel aklın doğru kullanılması sonucu ortaya çıkan ve uluslararası arenada rekabet temelli bir ekonomik anlayışın var olduğu günümüzde her bir ülke ekonomisi için çok önemli bir yer tutan organizasyon bütünü teknoloji geliştirme faaliyeti olarak tanımlayabiliriz. Yurtdışında çoğu ülkede olduğu gibi, ülkemizde de temelde teknolojiyi geliştirmek, ayrıntıda ise; üretim maliyetlerini düşürmek, teknoloji odaklı yeni ve esnek üretim sistemleri oluşturmak, üretim kalitesini ve üretilen mamul standartlarını yükseltmek, özellikle KOBİ olarak tabir edilen küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin rekabete dayalı ekonomik sisteme adaptasyonu ve en nihayetinde bilgiye daha çabuk ve daha az maliyetle ulaşma amaçlı çalışmaların yapıldığı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri kurulmuştur. Bu bölgelerin kurulmasında öncelikli amacın, teknolojiyi geliştirme odaklı çalışmaları, bilimsel çalışmaların zirve yaptığı üniversite ve yoğun teknolojiye sahip enstitülerin sermaye sahibi şirketler ile buluşmasını kolaylaştırmak, ikincil amacın ise bu bölgede teknoloji üreten, teknoloji geliştirenlerin vergisel açıdan bazı avantajlarla donatılarak sonuç itibarıyla ülkeye mal olacak katma değere katkıda bulunmak olduğunu söylemek sanıyoruz ki yersiz bir değerlendirme olmayacaktır.

Bu çalışmamızda, daha önce de çeşitli değişiklikler yapılan 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nda¹, 6170 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun² ile yapılan değişikliklere, değişikliğin yapıldığı tarihten öncesinin ve sonrasının maddeler ve fıkralar bazında karşılaştırılmasına, son olarak konuyla ilgili önemli bulduğumuz diğer bazı açıklamalara yer vereceğiz.

(*) Vergi Müfettiş Yardımcısı

¹ 06/07/2007 tarihli ve 24454 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır

² 12/03/2011 tarihli ve 27872 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır

2- TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ KANUNU'NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Tanımı ilk defa 4691 sayılı kanunla yapılan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, ilgili kanunda pek çok değişiklik yapan 6170 sayılı kanunla değiştirilmemiş, eski halini muhafaza etmiştir. Buna göre;

Teknoloji Geliştirme Bölgesi (Bölge): “Yüksek/ileri teknoloji kullanan ya da yeni teknolojilere yönelik firmaların, belirli bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü ya da AR-GE merkez veya enstitüsünün olanaklarından yararlanarak teknoloji veya yazılım ürettikleri/geliştirdikleri, teknolojik bir buluşu ticari bir ürün, yöntem veya hizmet haline dönüştürmek için faaliyet gösterdikleri ve bu yolla bölgenin kalkınmasına katkıda bulundukları, aynı üniversite, yüksek teknoloji enstitüsü ya da AR-GE merkez veya enstitüsü alanı içinde veya yakınında; akademik, ekonomik ve sosyal yapının bütünleştiği siteyi veya bu özelliklere sahip teknoparkı, ifade etmektedir.”

Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) faaliyetlerinin tanımı ise, değişen ekonomik koşullara, teknolojiadaki değişimlere ve en önemlisi insanoğlunun ihtiyaçlarına göre yeniden tanımlanmış, 4691 sayılı kanunda; “Bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni bilgileri elde etmek veya mevcut bilgilerle yeni malzeme, ürün ve araçlar üretmek, yazılım üretimi dahil olmak üzere yeni sistem, süreç ve hizmetler oluşturmak veya mevcut olanları geliştirmek amacı ile yapılan düzenli çalışmaları” olarak tanımlanan AR-GE, ilgili kanunda yapılan değişiklikle şu şekilde tanımlanmıştır;

Araştırma ve Geliştirme (AR-GE): “Araştırma ve geliştirme, kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yazılım dahil yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmaları,”

Burada dikkat çeken husus, Araştırma ve Geliştirme faaliyetinin tanımında insan unsuruna ekstra bir değer verilmesi ve ‘yaratıcı çalışmalar’ ifadesinin AR-GE tanımı içine sokulmasıdır. Ayrıca, ‘kültür, insan ve toplum bilgisinin toplamı olarak ifade edilen bilgi dağarcığının artırılması’ ifadesiyle de, araştırma ve geliştirmenin belli kalıplarla ve belirli sınırlarla tanımlanmasının kısmen de olsa önüne geçilmiş, kültür kavramı da AR-GE faaliyeti tanımında kendine yer bulmuştur.

4691 sayılı kanunda yapılan bir başka önemli değişiklik de, yenilik kavramında yapılmış, kanunun eski halinde; “Bir fikri; satılabilir, yeni ya da geliştirilmiş bir ürün ya da mal ve hizmet üretiminde kullanılan yeni ya da geliştirilmiş bir yöntem haline dönüştürmeyi” olarak ifade edilen yenilik, ilgili kanunda yapılan değişiklikle;

Yenilik: “Sosyal ve ekonomik ihtiyaçlara cevap verebilen mevcut pazarlara başarı ile sunulabilecek ya da yeni pazarlar yaratabilecek; yeni bir ürün ya da mal, hizmet, uygulama, yöntem veya iş modeli fikri ile oluşturulan süreçleri ve süreçlerin neticelerini,” olarak tanımlanmıştır. Kanunun yeni tanımında yenilik kavramının neleri karşıladığının tam olarak belirtilmesi, eski haliyle akıllara yalnızca satılabilir fikir kavramını getiren yeniliğin daha açık bir mecraya sokularak “ürün ya da mal, hizmet, uygulama, yöntem veya iş modeli fikri ile oluşturulan süreçleri ve süreçlerin neticelerini” olarak tanımlanması uygulama alanında yaratacağı olası bir genişlik sebebiyle tarafımızca isabetli ve yerinde bir değişikliktir.

Yine 6170 sayılı kanunla yapılan değişikliklerden olan ve kurucu heyeti tanımlayan ilgili kanunun eski halinde, kurucu heyet; “Bölgenin içinde veya bulunduğu ilde yer alan en az bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü ya da kamu AR-GE merkez veya enstitüsü ve diğer kuruluş temsilcilerinden oluşan heyet” olarak tanımlanmışken, yapılan değişiklikle;

Kurucu Heyet: “Bölgenin içinde veya bulunduğu ilde yer alan en az bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü ya da kamu AR-GE merkez veya enstitüsü ve diğer kuruluş temsilcilerinden oluşan,

Bölge yönetici şirketi kuruluşuna kadar geçen süreçte ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde Bölgenin kurulması ile ilgili tüm iş ve işlemlerden sorumlu heyet” olarak tanımlanmıştır. Bu değişiklikle de, daha sonra değineceğimiz üzere, Bölge yönetici şirketinin üstleneceği görev ve önemine binaen kurucu heyetin sorumluluğu Bölge yönetici şirketinin kuruluşundan itibaren ilgili şirkete devredilmekte ve yönetici şirketin teknoloji geliştirme bölgesinde yapılan iş ve işlemlerden dolayı üçüncü kişilere ve devlete karşı olan sorumluluğu pekiştirilmektedir.

Yazılım TDK Bilişim Sözlüğü’nde; “Bir bilgisayarda donanımaya hayat veren ve bilgi işlemde kullanılan programlar, yordamlar, programlama dilleri ve belgelemelerin tümü.” olarak tanımlanmışken, 4691 sayılı kanunda; “Bir bilgisayar, iletişim cihazı veya bilgi teknolojilerine dayalı bir diğer cihazın çalışmasını ve kendisine verilen verilerle ilgili gereken işlemleri yapmasını sağlayan komutlar dizisinin veya programların ve bunların kod listesini, işletim ve kullanım kılavuzlarını da içeren belgelerin ve hizmetlerin tümünü” olarak tanımlanan bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak gerek çağın değişik gereksinimleri gerekse de yazılım tanımının sürekli değişen ve gelişen bilim dünyasında karşılıksız kalmaması için 6170 sayılı kanunla beraber yazılım kavramının tanımı da değiştirilmiş, son şekliyle;

Yazılım: “Bir bilgisayar, iletişim cihazı veya bilgi teknolojilerine dayalı bir diğer cihazın çalışmasını ve kendisine verilen verilerle ilgili gereken işlemleri yapmasını sağlayan komutlar dizisinin veya programların ve bunların kod listesini, işletim ve kullanım kılavuzlarını da içeren belgelerin, belli bir sistematik içinde, tasarlama, geliştirme şeklindeki ürün ve hizmetlerin tümü ile bu ürün ya da mal ve hizmetlerin lisanslama, kiralama ve tüm hakları ile devretme gibi teslim şekillerinin tümünü,” haline gelmiştir.

Yeni tanımda ilk dikkat çeken husus, Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde faaliyet gösteren firmaların karşısına sık sık çıkan ve yeni bir yazılım ürün ve hizmetinin lisans satışı veya kiralanmasından elde ettiği kazançlar ile söz konusu yazılımın cd veya disket ortamında pazarlanmasından elde edilen kazançların ayırımında ortaya çıkan sorunları yazılım kavramı içinde bertaraf edilmeye çalışılmasıdır. Halihazırda 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde³ belirtilen ve; “Öte yandan, teknoloji geliştirme bölgelerinde yazılım ve Ar-Ge faaliyetinde bulunan şirketlerin, bu faaliyetler sonucu buldukları ürünleri kendilerinin seri üretime tabi tutarak pazarlamaları halinde, bu ürünlerin pazarlanmasından elde edilen kazançların lisans, patent gibi gayrimaddi haklara isabet eden kısmı, transfer fiyatlandırması esaslarına göre ayrıştırılmak suretiyle istisnadan yararlanabilecektir. Üretim ve pazarlama organizasyonu nedeniyle doğan kazancın diğer kısmı ise istisna kapsamında değerlendirilmeyecektir. Ancak, lisans, patent gibi gayrimaddi haklara bağlanmamış olmakla birlikte uyarlama, yerleştirme, geliştirme, revizyon, ek yazılım gibi faaliyetlerden elde edilen kazançların istisna kapsamında değerlendirileceği tabiidir.

Örneğin; teknoloji geliştirme bölgesinde yazılım faaliyetinde bulunan şirketin, ürettiği yazılımların lisans satışından veya kiralanmasından elde edeceği kazançlar istisnadan yararlanacak, ancak söz konusu yazılımın disk, CD veya elektronik ortamda pazarlanmasından elde edilen kazançların (lisansa isabet eden kısmı hariç) istisnadan yararlanması mümkün olmayacaktır.

Aynı şekilde, bir ilaç şirketince bölgede gerçekleştirilen Ar-Ge faaliyeti sonucu ortaya çıkan kanser ilacına ait gayrimaddi hakkın kiralanması veya devrinden elde edilecek kazançlar istisnadan yararlanacak, ilacın bizzat üretilerek satılması halinde bu faaliyetten elde edilen kazancın gayrimaddi hakka

³ 03/04/2007 tarihli ve 26482 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır

isabet eden kısmı hariç istisnadan yararlanması mümkün olmayacaktır.” şeklinde açık bir şekilde ifade edilen bu husus, yazılım kavramının içinde de belirtilmiş, “...ürün ve hizmetlerin tümü ile bu ürün ya da mal ve hizmetlerin lisanslama, kiralama ve tüm hakları ile devretme gibi teslim şekillerinin tümünü” haline getirilmiştir.

Ayrıca, 6170 sayılı kanunla, 4691 sayılı kanunun 3. maddesinde yapılan değişikliklere ek olarak, bazı yeni tanımlamalar da kanun kapsamına alınmıştır. Buna göre, ilgili kanun maddesine 8 bent daha eklenerek, tüm muğlak ifadeler yerine kesin ve geçerli tanımlamalar yapılmış, böylece ilgili mevzuata göre faaliyette bulunan mükellefler açısından daha açık bir mevzuat ortaya getirilmiştir. Bu yeni tanımlar ve karşılıklar sırasıyla;

“AR-GE Personeli: AR-GE faaliyetlerinde doğrudan görevli araştırmacı, yazılımcı ve teknisyenleri,

Araştırmacı: AR-GE faaliyetleri ile yenilik tanımı kapsamındaki projelerde, yeni bilgi, ürün, süreç, yöntem ve sistemlerin tasarım veya oluşturulması ve ilgili projelerin yönetilmesi süreçlerinde yer alan en az lisans mezunu uzmanları,

Teknisyen: Mühendislik, fen ve sağlık bilimleri alanında yüksek öğrenim görmüş ya da meslek lisesi veya meslek yüksekokullarının teknik, fen ve sağlık bölümlerinden mezun, teknik bilgi ve deneyim sahibi kişileri,

Destek Personeli: AR-GE faaliyetlerine katılan veya bu faaliyetlerle doğrudan ilişkili yönetici, teknik eleman, laborant, sekreter, işçi ve benzeri personeli,

Yazılımcı Personel: Yazılım olarak tanımlanan süreçte çalışıp program geliştiren, üreten, alanında yeterli deneyime veya eğitime sahip nitelikli personeli,

Kuluçka Merkezi (İnkübatör): Özellikle genç ve yeni işletmeleri geliştirmek amacıyla; girişimci firmalara ofis hizmetleri, ekipman desteği, yönetim desteği, mali kaynaklara erişim, kritik iş ve teknik destek hizmetlerinin bir çatı altında tek elden sağlandığı yapıları,

Teknoloji Transfer Ofisi (TTO): Teknoloji geliştiricisi AR-GE kurum ve kuruluşları ile teknoloji kullanıcısı sanayi şirketleri veya diğer teknoloji ya da AR-GE kurum ve kuruluşları arasında bilgilendirme, koordinasyon, araştırmayı yönlendirme, yeni AR-GE şirketlerinin oluşturulmasını teşvik etme, işbirliği geliştirme, fikri mülkiyet haklarının korunması, pazarlanması, satılması, fikri mülkiyetin satışından elde edilen gelirlerin yönetilmesi konularında faaliyet gösteren yapıyı,

Teknolojik Ürün: Toplumsal ihtiyaçları karşılamak ve yaşam standardını yükseltmek amacıyla nitelikli işgücü tarafından bilimsel bilgi ve teknolojik araştırmalar kullanılarak ortaya çıkarılan, var olandan belirlirgin bir şekilde farklılık gösteren, katma değeri ve rekabet edebilirliği yüksek ürünü,” ifade etmektedir.

Kanuna yapılan eklemelerle özellikle AR-GE alanında çalışacak personel özelliklerinin tek tek tanımlanması ve sınıflandırılması, her bir sınıfın ayrı ayrı sahip olması gereken özelliklerin belirtilmesi bu bölgelerde personel çalıştıracak mükellefler için önemlidir. AR-GE personeli, araştırmacı, teknisyen, destek personeli, yazılımcı personel olarak sınıflandırılarak ayrı tanımlamaları yapılan bu nitelikli personel türleri, teknoloji geliştirme bölgeleri kurulduğundan bu yana süregelen ve zaman zaman bu bölgelerde çalışacak kapasitede olmamasına ve gerekli özellikleri sağlamamasına rağmen bu bölgelerde –gerek gelir vergisi, gerekse kurumlar vergisi istisnalarından yararlanmak için bölgede faaliyette gözükme gibi- istihdam edilen personel yerine olması gerekeni tam ve kesin olarak ortaya koymuştur.

Yine kanuna yapılan eklemelerde dikkati çeken bir diğer husus Kuluçka Merkezi (İnkübatör) ve Teknoloji Transfer Ofisi (TTO) tanımlamalarının yapılmasıdır. 6170 sayılı kanuna kadar, Teknoloji Ge-

liştirme Bölgelerinin kurulmasındaki temel amaçlardan biri olan Teknoloji geliştiricisi AR-GE kurum ve kuruluşları ile teknoloji kullanıcısı sanayi şirketlerini bir araya getirme faaliyetleri bazen yönetici şirket, bazense bölgedeki mükelleflerin kendi imkanlarıyla olmaktadır, bu eklemeye artık bu bölgelerde Teknoloji Transfer Ofisleri kurulmasına karar verilmiş ve bölge, teorideki amaçlarına ulaşabilmek adına uygulamaya yeni bir sistem getirmiştir. Ayrıca İnkübatör olarak da tanımlanan Kuluçka Merkezleri sayesinde bölgedeki genç işletmelere gerekli desteğin sağlanması ve bu işletmelerin altyapılarıyla ilgili sıkıntıların tek elden ortadan kaldırılması öngörülmüştür.

Son olarak, 6170 sayılı kanunla tanımlanan teknolojik ürün, bu kanunun tanımlar kısmına eklenen son ekleme olmuş, bu eklemeye beraber teknoloji geliştirme bölgelerinde üretilen hangi ürünün teknolojik ürün olarak kabul göreceği, her şeyden önce teknolojik ürünün ne olduğu ve hangi özellikleri muhafaza etmesi gerektiği açıklanmıştır. Buna göre bir ürünün teknolojik olarak tanımlanabilmesi için, aşağıdaki özellikleri taşıması gereklidir;

- Toplumsal ihtiyaçları karşılamak ve yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla,
- Nitelikli işgücü tarafından,
- Bilimsel bilgi ve teknolojik araştırmalar kullanılarak üretilmeli,
- Var olandan belirgin bir şekilde farklılık göstermeli,
- Katma değeri ve rekabet edilebilirliği yüksek olmalıdır.

6170 sayılı kanunla yapılan önemli değişikliklerden biri de, 4691 sayılı kanunda yer alan ve Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin kuruluşunu düzenleyen 4. maddeyle ilgilidir. İlgili değişiklikle madde aşağıdaki şekli almıştır;

“Bölge ile ilgili başvurular Kurucu Heyet tarafından yapılır. Başvuruları değerlendirmek üzere Bakanlık Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürünün başkanlığında, Maliye Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Başkanlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Bakanlık tarafından belirlenecek teknoloji konusunda faaliyet gösteren bir özel kuruluştan birer temsilcinin katılımı ile Değerlendirme Kurulu oluşturulur.

Bakanlar Kurulu, Değerlendirme Kurulunun uygun görüşü ve Bakanlığın teklifiyle Bölge kuruluşu ile Bölgeye ek alan katılmasına ya da Bölge sınırı değişikliğine karar verir. Bu kararlar Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer.

Bölgelerdeki planlama sürecinde imar planları ve değişiklikleri, parselasyon planları ve değişiklikleri, çıkacak yönetmeliğe uygun olarak Bölgenin yönetici şirketince hazırlanır ve Bakanlık tarafından onaylanarak yürürlüğe girer. Kesinleşen imar planları, bilgi için ilgili kurumlara gönderilir. Arazi ve bina temini, planlama ve projelendirme, alt yapı ve üst yapının inşası ile ilgili harcamalar yönetici şirkete aittir.

Teknik sorumluluğu yönetici şirket tarafından belirlenecek proje müellifi ve fenni mesule ait olmak üzere 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu hükümlerine uygun olarak hazırlanan veya hazırlatılan uygulama projeleri Bakanlık tarafından onaylanır.

Bakanlık tarafından onaylanarak yürürlüğe giren uygulama imar planına göre; arazi kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, inşası ile ilgili ruhsat ve izinler, 3194 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak Bakanlık tarafından verilir.

Bölgelerde ihtiyaç duyulacak araziler 4/11/1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre sağlanabilir.

Bölge alanları içinde yer alan üniversite arazileri, bu üniversitelerin uygun görüp izin vermeleri durumunda, mülkiyeti ilgili üniversitede kalmak kaydıyla Bölgenin yönetici şirketine tahsis edilebilir. Bu durum diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait araziler için de geçerlidir. Bölge içerisinde yer alan Hazinesin özel mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan taşınmazlar üzerinde irtifak hakkı tesisinin veya kullanma izni verilmesinin talep edilmesi halinde, Maliye Bakanlığı tarafından yönetici şirket lehine ilk beş yılı bedelsiz olarak, devam eden yıllar için yatırım konusu taşınmazın emlak vergi değerinin binde ikisi karşılığında irtifak hakkı tesis edilir veya kullanma izni verilir. İrtifak hakkı tesis edilen ve kullanma izni verilen bu taşınmazlar üzerinde yapılacak faaliyetlerden hasılat payı alınmaz. Bu fıkranın uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye ve irtifak hakkı veya kullanma izni bedelini, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre iller itibarıyla farklılaştırmaya veya sıfıra kadar indirmeye Maliye Bakanlığı yetkilidir.

Bölge kurulması için öngörülen alanda veya Bölgenin bulunduğu ilin sınırları içinde üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü veya kamu AR-GE merkez veya enstitüsünün bulunması ve yörede yeterli AR-GE, sanayi potansiyelinin bulunması ve finansal yeterlilik şartı aranır. AR-GE sanayi potansiyeli ve finansal yeterlilik kriterleri yönetmelikle belirlenir.

Bölge olarak belirlenen araziler hiçbir şekilde başka amaçlarla kullanılamaz.”

Yapılan bu değişiklikleri toplu olarak incelemek gerekirse, göze batan ilk husus, bölge ile yapılan başvuruların değerlendirildiği Değerlendirme Kuruluna Maliye Bakanlığının katılımı olmuştur. Kanunun eski halinde Değerlendirme Kurulunda yer almayan Maliye Bakanlığı, yeni düzenlemede kendine yer bulmuştur.

Ayrıca Teknoloji Geliştirme Bölgesine ek alan katılması yahut bölge sınırının değişmesi gibi kanunun ilk halinde yer verilmeyen durumlara da 6170 sayılı kanunla değinilmiş, Değerlendirme Kurulunun uygun görüşü, Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararıyla, resmi gazetede yayımlanmak suretiyle ilgili kararın alınabileceği belirtilmiştir.

Ayrıca 4691 sayılı kanunun 4. maddesinde yer alan “Arazi kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, inşası ve kullanımıyla ilgili ruhsat ve izinler yönetici şirket tarafından verilir ve denetlenir.” ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır. Bunun yerine; “Teknik sorumluluğu yönetici şirket tarafından belirlenecek proje müellifi ve fenni mesule ait olmak üzere 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu hükümlerine uygun olarak hazırlanan veya hazırlattırılan uygulama projeleri Bakanlık tarafından onaylanır. Bakanlık tarafından onaylanarak yürürlüğe giren uygulama imar planına göre; arazi kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, inşası ile ilgili ruhsat ve izinler, 3194 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak Bakanlık tarafından verilir.” ibaresine yer verilmiştir.

Yine bu maddede yapılan değişiklikle hazinenin özel mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan taşınmazlar üzerinde irtifak hakkı tesisinin veya kullanma izni verilmesinin talep edilmesi halinde izlenecek prosedür tanımlanmış, “Maliye Bakanlığı tarafından yönetici şirket lehine ilk beş yılı bedelsiz olarak, devam eden yıllar için yatırım konusu taşınmazın emlak vergi değerinin binde ikisi karşılığında irtifak hakkı tesis edilir veya kullanma izni verilir.” denilerek söz konusu irtifak hakkı tesisinin veya kullanma izninin nasıl bir uygulamadan sonra bölgede faaliyet gösteren işletmeler tarafından kullanılacağı hususuna açıklık getirilmiştir.

İlgili maddede yapılan son değişiklik ise, bölge kurulması için öngörülen alanın yeterlilik şartlarıyla ilgilidir. Kanunun eski halinde bir alanda bölge kurulması için yörede yeterli AR-GE ve sanayi

potansiyelinin olması şartı aranırken, yapılan değişiklikle, “yörede yeterli AR-GE, sanayi potansiyelinin bulunması ve finansal yeterlilik şartı aranır.” denilerek finansal yeterlilik de bölge kurulması için aranan şartlardan biri haline gelmiştir.

4691 sayılı kanunun 5. maddesinde tanımlanan yönetici şirket kavramı da 6170 sayılı kanunda değiştirilmiş, ilgili değişiklik sonrasında yönetici şirketin tanımı aşağıdaki hali almıştır;

“Bölgenin yönetimi ve işletmesinden sorumlu yönetici şirketin kurucuları arasında, Bölgenin içinde veya bulunduğu ilde yer alan en az bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü ya da kamu AR-GE merkez veya enstitüsü bulunur.

Yönetici şirkete ayrıca, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine bağlı odalar ve borsalar, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonuna bağlı odalar, birlikler ve federasyonlar, yerel yönetimler, bankalar ve finansman kurumları, yerli ve yabancı özel hukuk tüzel kişileri, AR-GE ve teknoloji geliştirme ile ilgili vakıf, kooperatif ve dernekler, ilgili kamu kuruluşları ve ihracatçı birlikleri kurucu ya da sonradan ortak olabilir.

Yerel yönetimler, başkaca bir işleme gerek kalmaksızın kendi meclis kararına binaen yönetici şirkete ortak olabilir.

Yabancı özel hukuk tüzel kişileri 5/6/2003 tarihli ve 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde yönetici şirkete iştirak edebilir.

Yönetim Kurulu tarafından yönetici şirket genel müdürlüğü üst yönetimine atanacaklarda aranacak nitelikler yönetmelikle belirlenir.

Yönetici şirket; Bölgeye ait planlama ve projelendirmenin yapılması, gerekli alt yapı ve üst yapı hizmetleri ile Bölge için gerekli her türlü hizmetlerin yürütülmesi, kuluçka merkezi ve teknoloji transfer ofislerinin kurulması, Bölgenin bu Kanun ve ilgili yönetmeliklerde gösterilen amaca uygun olarak yönetilmesi, girişimcilerin ve üçüncü şahısların buna aykırı davranışlarının önlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması ile yükümlüdür.

Kamu yararı kararı, yönetici şirketin başvurusu üzerine Bakanlıkça verilir.

Bakanlık, Bölgede bu Kanunda belirtilen amacın dışında faaliyet gösteren yönetici şirketi uyarır ve belirli bir süre vererek, amacına uygun faaliyette bulunulmasını ister. Bu sürenin sonunda, yönetici şirketin, amacı doğrultusunda faaliyet göstermediğinin tespit edilmesi durumunda, Bakanlık görevli mahkemeye başvurarak mevcut yönetici şirketin yönetim kurulu üyelerinin görevlerinin sona erdirilmesini, şirketin yönetimi için kayyum tayin edilmesini ve yönetici şirketin tasfiyesini ister. Yönetici şirketin tasfiyesine mahkemece karar verilmesi halinde, şirket ve yöneticilerin hak ve yükümlülükleri ile sorumlulukları saklı kalmak kaydıyla, Bakanlık, yönetici şirketin mülkiyetinde olan Bölgeye ait araziye ve üzerindeki taşınmazları kamulaştırır ve Bölgenin yönetimini başka bir yönetici şirkete verebilir.

Yönetici şirket kuruluşu ve Bölgeye ait imar planlarının onaylanmak üzere Bakanlığa sunulması işlemleri Bölge kuruluş kararının Resmi Gazetede yayımı tarihinden itibaren bir yıl içerisinde sonuçlandırılır. Bu işlemlerin bu süre içerisinde tamamlanmaması halinde, Kurucu Heyet süre uzatımı için Bakanlığa müracaat eder. Bakanlık uygun görmesi halinde bir defaya mahsus olmak üzere en fazla altı ay ek süre verebilir. Bu ek süre içerisinde gerekli düzenlemelerin yapılmaması durumunda, Bakanlar Kurulunun Bölgenin ilanına ilişkin kararı hüküm ve sonuçları ile birlikte ortadan kalkar.

Yönetici şirket ortaklarından; üniversiteler, yüksek teknoloji enstitüleri ya da kamu AR-GE merkez veya enstitüleri, yönetici şirkete taahhüt ettikleri sermaye payını döner sermaye gelirlerinden ödeyebilir.

Yönetici şirket, üçer aylık dönemler halinde kendisine ve Bölgede bulunan girişimcilerin faaliyetlerine ilişkin bilgileri yönetmelikte belirlenecek usul ve esaslara uygun olarak Bakanlığa göndermekle yükümlüdür.

Yönetici şirket, her türlü hesap ve işlemlerini yıllık olarak 1/6/1989 tarihli ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununa göre yetkilendirilmiş yeminli mali müşavire inceletir. Yeminli mali müşavir, düzenlediği denetim raporunun birer örneğini aynı süre içinde yönetici şirkete ve Bakanlığa gönderir.

Yönetici şirket, her yılın sonunda kendisine ve Bölgede yer alan AR-GE faaliyetinde bulunan işletmelere sağlanan destek ve muafiyetlerin etki değerlendirmesini yapar ve bu konuda düzenlenen raporun bir örneğini Bakanlığa gönderir.”

İlgili maddede yapılan değişiklikleri eski kanun maddesiyle karşılaştıracak olursak; öncelikli olarak kanunun değişmeden önceki halinde 5. maddenin birinci bendinde yer alan “*Bu kurum ve kuruluşlar, şirketleri ve/veya vakıf işletmeleri ile de yönetici şirkete katılabilirler.*” ibaresi kaldırılmıştır. Böylece bölgenin yönetimi ve işletilmesinden sorumlu yönetici şirketin kurucuları arasında yer alan, bölgenin içinde veya bulunduğu ilde yer alan en az bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü ya da kamu AR-GE merkez veya enstitülerinin, şirketleri veya vakıf işletmeleri aracılığıyla değil, bizzat kendilerinin yönetici şirkete katılabilecekleri hususu açıklanmıştır.

İlgili kanun maddesinin ikinci bendinde yapılan değişiklikle de, yönetici şirkete ortak olabileceklerle ilave olarak Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonuna bağlı odalar, birlikler ve federasyonları eklenmiş, ayrıca AR-GE ve teknoloji geliştirme ile ilgili vakıf ve derneklere, kooperatifler de eklenmiştir. Bu iki değişikliğin, teknoloji geliştirme faaliyetlerinde bulunanların sayısında bir altyapı sağlamasının yanında sayısal bir avantajı da yanında getireceğinden yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Yapılan bir başka değişiklikle yabancı özel hukuk tüzel kişilerinin yönetici şirkete iştirak etmeleri hususu yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, kanunun eski halinde 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve ilgili mevzuat hükümlerine göre yönetici şirkete iştirak edebilen yabancı özel hukuk tüzel kişileri, 6170 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu⁴ ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde yönetici şirkete iştirak edebileceklerdir.

İlgili maddeye ek olarak getirilen bentleri analiz edecek olursak, burada dikkati çeken hususlardan bazıları şöyledir; öncelikli olarak yönetici şirketin kuruluş işlemlerinin bölge kuruluş kararının resmi gazetede yayım tarihinden itibaren bir yıl içinde sonuçlandırılacağı hükme bağlanmıştır. Bu süreye ek olarak verilebilecek süre ise en fazla 6 ay olarak verilmiştir. Ayrıca ilgili kanun hükmüne göre, bu sürelerde yönetici şirketin kurulamaması halinde, bakanlar kurulunun bölgenin ilanına ilişkin kararının hüküm ve sonuçları ile birlikte ortadan kalkacağı açık bir şekilde belirtilmiştir.

6170 sayılı kanunla yapılan değişikliklerden en önemlilerinden bir tanesi de, Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin denetimiyle ilgili konularda yapılmıştır. Buna göre, yönetici şirket üçer aylık dönemler itibarıyla hem kendisinin, hem de bölge içinde faaliyette bulunan diğer işletmelerin faaliyetlerine ilişkin bilgileri ilgili bakanlığa göndermekle yükümlendirilmiştir. Yine denetimle alakalı olarak, -fakat bölgede faaliyet gösteren tüm şirketler değil, yalnızca yönetici şirketle sınırlı olarak- getirilen yeminli mali müşavir zorunluluğu yönetici şirketin mali mevzuat bakımından yaşayabileceği riskleri minimu-

⁴ 17/06/2003 tarihli ve 25141 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır

ma indirgemesi bakımından yararlı bir zorunluluktur. İlgili kanun metninde; “Yönetici şirket, her türlü hesap ve işlemlerini yıllık olarak 1/6/1989 tarihli ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununa göre yetkilendirilmiş yeminli mali müşavire inceletir. Yeminli mali müşavir, düzenlediği denetim raporunun birer örneğini aynı süre içinde yönetici şirkete ve Bakanlığa gönderir. ” denilmiştir ve bizce de en başından beri olması gereken uygulama budur.

6170 sayılı kanunla 4691 sayılı kanunun 7. maddesi olan personellerle ilgili maddede de küçük çaplı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden ilkiyle;

4691 sayılı kanunun 7. maddesinin birinci fıkrası değiştirilmiş ve ikinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan “araştırmacı” ibaresinden sonra gelmek üzere “...ve idari” ibaresi eklenmiştir. Böylece kamu kurum ve kuruluşları ile üniversite personelinin yalnızca araştırmacı değil, idari personel de çalıştırılabileceği hüküm altına alınmıştır. Bir diğer değişiklikle de;

“Yönetici şirkette ve Bölgede yer alan faaliyetlerde yürürlükteki iş ve çalışma mevzuatına göre personel istihdam edilir. Bölgelerde 4875 sayılı Kanun, 27/2/2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde yabancı uyruklu yönetici ve vasıflı AR-GE personeli çalıştırılabilir.” ibaresi eklenmiştir. Böylece, kanunun eski halinde yer alan “6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde yabancı uyruklu yönetici ve vasıflı AR-GE personeli çalıştırılabilir.” hükmü kalkmış, yerine ilgili hüküm getirilmiştir.

İlgili kanunda yapılan değişikliklerden birisi de 8. madde nezdinde yapılan ve destek ve muafiyetler bölümünde yapılan değişikliktir. Bu değişiklikler neticesinde ilgili kanun maddesi;

“Bölgelerin kurulması için gerekli alt yapı, idare binası ve kuluçka merkezi inşası ile AR-GE ve yenilik faaliyetlerini desteklemeye yönelik yönetici şirketçe yürütülen veya yürütülecek kuluçka programları, teknoloji transfer ofisi hizmetleri ve teknoloji işbirliği programları ile ilgili giderlerin, yönetici şirketçe karşılanamayan kısmı, yardım amacıyla Bakanlık bütçesine konulan ödenekle sınırlı olmak üzere karşılanabilir.

İşletmeler, Bölgede başlatıp sonuçlandırdıkları AR-GE projeleri sonucu elde ettikleri teknolojik ürünün üretilmesi için gerekli yatırımı, yönetici şirketin uygun bulması ve Bakanlığın izin vermesi şartıyla Bölge içerisinde yapabilirler. Söz konusu yatırıma konu olan teknolojik ürünün üretim izin belgeleri, ilgili kurum ve kuruluş tarafından Bakanlık görüşü alınarak, öncelikle verilir. Bu yatırımlara ilişkin faaliyetler, 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu gereğince tutulması zorunlu defterlerde, yatırım yapan işletmelerin Bölgede yürüttükleri AR-GE faaliyetlerinden ayrı olarak izlenir. Bu yatırımlar nedeniyle Bölgede çalışan personel ve bu yatırımlarından elde edilecek kazançlar Bölge dışında faaliyet gösteren işletmelerin ve bunların personelinin tabi olduğu esaslara göre vergilendirilir.

Yönetici şirket, bu Kanunun uygulanması ile ilgili olarak düzenlenen kâğıtlardan ve yapılan işlemlerden dolayı damga vergisi ve harçtan muaftır. Atık su arıtma tesisi işleten Bölgelerden, belediyelerce atık su bedeli alınmaz.

Bu maddenin uygulamasına ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.” olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik öncesi ve sonrasını karşılaştırmak gerekirse; öncelikle kanunun eski halinde bakanlık bütçesinden sınırlı olarak karşılanabilecek giderlerden ‘arazi temini’ tanımı kaldırılmış, bunun yerine “kuluçka merkezi inşası ile AR-GE ve yenilik faaliyetlerini desteklemeye yönelik yönetici şirketçe yürütülen veya yürütülecek kuluçka

programları, teknoloji transfer ofisi hizmetleri ve teknoloji işbirliği programları ile ilgili giderlerin” ibaresi eklenmiştir. Ayrıca, kanun maddesine bir ikinci fıkra daha eklenmiş ve bu fıkra ile bölge içerisinde AR-GE projeleri sonucunda elde edilen ürünün yine bölge sınırları içinde üretilebileceği hususu düzenlenmiştir, fakat burada dikkati çeken husus, bölge içerisinde üretimi yapılan teknolojik ürünle ilgili giderlerin gelir ve kurumlar vergisinde yer alan istisnalarından yararlanamayacak olması, tutulması zorunlu defterlerde AR-GE faaliyetlerinden ayrı olarak izlenecek bu üretim faaliyetlerinde çalışan personelin ve faaliyetlerle ilgili kazançların bölge dışındaki işletmelerin tabi olduğu esaslara göre vergilendirileceğidir. Burada kanun koyucu, Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin kurulma amacından sapılmasını önlemek amacıyla bu tür bir düzenleme yaparak, bu bölgelerin birer fabrika misali ‘ürün üretim merkezi’ değil, doğasından kaynaklanan ‘teknoloji üretim merkezi’ olmasını amaçlamış ve tarafımızca olması gerekeni yapmıştır.

Ayrıca 4691 sayılı kanunda uygulanmayacak hükümler olduğu gibi muhafaza edilmiş, ancak uygulanmayacak bu hükümler arasına 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu⁵ hükümleri de eklenmiştir.

Son olarak, 4691 sayılı kanunun geçici hükümlerinden geçici 2. maddede değişiklik yapılmış, bu değişiklikle ilgili maddenin a bendinde yer alan ifade; *“Yönetici şirketlerin bu Kanun uygulaması kapsamında elde ettikleri kazançlar ile bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, münhasıran bu bölgedeki yazılım ve AR-GE faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları 31/12/2023 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır.”* şeklinde değiştirilmiş, daha önce 31/12/2013 tarihine kadar olan istisna müddeti, 10 yıl daha uzatılmıştır. Ayrıca kanun maddesinin ikinci fıkrası değiştirilmiş, yeni haliyle; *“Bölgede çalışan; AR-GE ve destek personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri, 31/12/2023 tarihine kadar her türlü vergiden müstesnadır. Muafiyet kapsamındaki destek personeli sayısı AR-GE personeli sayısının yüzde onunu aşamaz. Yönetici şirket, ücreti gelir vergisi istisnasından yararlanan kişilerin Bölgede fiilen çalışıp çalışmadığını denetler. Ancak, Bölgelerde yer alan girişimcilerin yürüttükleri AR-GE projesi kapsamında çalışan AR-GE personelinin, Bölgede yürüttüğü görevle ilgili olarak yönetici şirketin onayı ile Bölge dışında geçirmesi gereken süreye ait ücretlerinin bir kısmı gelir vergisi kapsamı dışında tutulur. Kapsam dışında tutulacak ücret miktarı, Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak hazırlanacak yönetmelikle belirlenir. Yönetici şirketin onayı ile Bölge dışında geçirilen sürenin Bölgede yürütülen görevle ilgili olmadığını tespit edilmesi halinde, ziyaa uğratılan vergi ve buna ilişkin cezalardan ilgili işletme sorumludur.”* haline getirilmiştir. Burada dikkati çeken ilk husus, muafiyet kapsamındaki destek personeli sayısının toplam AR-GE personel sayısının yüzde onunu aşamayacağı ifadesidir. Buradaki amacın, bölgede faaliyet gösteren şirketlerin bölge dışındaki iştiraklerinden olası işçi değiş/tokuşu veya bölge dışında çalışan personelin gelir vergisi istisnalarından faydalanmak amacıyla bölge içinde çalışıyor gösterilmesinin önüne geçilmeye çalışılması olduğunu söylemek yanlış bir değerlendirme olmaz kanaatindeyiz. Kanunla ilgili yapılan değişikliklere son olarak geçici 2. maddeye üçüncü fıkra eklenmiş, bu fıkra; *“Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce bu Kanunun amacına uygun biçimde kurulmuş olan Bölgeler, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde durumlarını bu Kanuna uygun hale getirir. Süresi içinde durumlarını Kanuna uygun hale getirmeyenler hakkında Kanunun 5 inci maddesi hükümleri uygulanır.”* denilerek, süresi içinde gerekli duruma gelemeyecek bölgelerin akıbeti açıklanmıştır.

⁵ 22/01/2002 tarihli ve 24648 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır

3- DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Ülkemiz gibi yeni teknoloji üretmeye muhtaç ve bunu hızlı bir şekilde gerçekleştirmeye daha da muhtaç bir ülkede, her ne kadar geç kalınmış olursa olsun, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ile ilgili bu tür düzenlemeler yapılarak ilgili bölgelerin kuruluş ve işleyişindeki muğlak durumların açıklığa kavuşturulması, bölgede çalışacak personelin tek tek açıklanarak bu kişilerin sahip olması gereken kalifikasyonların belirtilmesi, özellikle yönetici şirket bazında yapılan olumlu değişiklikler, denetim alanında getirilen yeni uygulamalar ve son olarak ilgili kanunlarda yer alan istisna uygulamalarının on yıl süre daha uzatılarak 31/12/2023 gibi daha uzun bir süre bu bölgede faaliyet göstereceklere istisna tanınmasının olumlu sonuçları olacağı kanaatindeyiz. Bu bölgelerde faaliyet göstereceklere ve faaliyete girmeyi düşüneceklere daha fazla bilgi aktarımı ve elbette teknoloji geliştirme temelli daha fazla teşvik verilmesi herkes gibi bizim de kanaatimizdir.

KAYNAKÇA

- 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği
- 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu
- 6170 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
- TDK Bilişim Sözlüğü